

Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского
Серия «Юридические науки». Том 26 (65). 2013. № 2-1 (Ч. 2). С. 303-309.

УДК 343.162

ФУНКЦІОНАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО СУДДІ

Гловюк І. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Стаття присвячена теоретичним та практичним проблемам визначення функціональної спрямованості діяльності слідчого судді. Виділено три кримінально-процесуальні функції слідчого судді: функція забезпечення законності та обґрунтованості обмеження прав та свобод учасників кримінального провадження та інших осіб; судовий контроль; функція проведення слідчих дій з метою забезпечення доказів.

Ключові слова: слідчий суддя, повноваження, кримінально-процесуальна функція, судовий контроль, забезпечення доказів.

Вступ. Новий КПК України 2012 р. закріпив існування нового суб'єкта кримінального провадження – слідчого судді. Слідчий суддя – це суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, та у випадку, передбаченому статтею 247 КПК, – голова чи за його визначенням інший суддя Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя. Слідчий суддя (слідчі судді) у суді першої інстанції обирається зборами суддів зі складу суддів цього суду (п. 18 ст. 3 КПК). КПК визначив спрямованість діяльності слідчого судді як «здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні», тим самим підтримавши найбільш поширену у доктрині кримінального процесуального права наукову позицію про функціональну спрямованість діяльності суду (судді) у досудовому провадженні. Однак у літературі вже слушно указано, що такий підхід викликає певні зауваження, оскільки саме поняття «судового контролю» не знайшло свого ані термінологічного, ані суттєвого визначення як у вказаній статті, так і взагалі в нормах кримінально-процесуального закону [1, с. 311].

До проблеми визначення кримінально-процесуальної функції суду (судді) у досудовому провадженні зверталися такі вчені, як Азаров В., Антонова О., Бозров В., Бринцев В., Рогальська В., Галузо В., Гузела М., Дікарьов І., Махоркін І., Ковтун Н., Колоколов М., Курільчук І., Куцин М., Лазарева В., Малярєнко В., Манівлець Е., Мядзелець О., Муратова Н., Петрухін І., Півненко В., Попелюшко В., Романов С., Романюк Б., Рябцева К., Савенко М., Скрипіна Ю., Струць О., Таричко І., Тищенко О., Туманянц А., Чепурний О., Чорнобук В., Шило О. та ін., однак єдиного підходу щодо визначення функції або функцій суду (судді) у досудовому провадженні не склалося. Проблематику повноважень та функціональної спрямованості

діяльності слідчого судді в Україні розглядали Борщук В., Гаркуша А., Грошевий Ю., Діденко О., Добрянський В., Дячук С., Єзерський Р., Каткова Т., Ковальова Н., Малярченко В., Маркуш М., Марчак В., Михайленко О., Міщенко С., Сиза Н., Пилипчук П., Скрипіна Ю., Ткачук О., Туманянц А., Чорнобук В., Шило О. та ін.

Вклад основного матеріалу. Як уявляється, повноваження слідчого судді виходять за межі здійснення тільки судового контролю, а функціональна спрямованість його діяльності, враховуючи наявні у нього повноваження, не є монофункціональною. Саме тому метою цієї статті є визначення функціональної спрямованості діяльності слідчого судді у досудовому провадженні на основі класифікації його повноважень за предметним критерієм.

Ще до прийняття нового КПК України вчені класифікували повноваження слідчого судді [2, с. 68, 83]. При цьому Скрипіна Ю. В. стверджує, що процесуальна функція слідчого судді характеризується певною специфікою і може бути визначена як забезпечення законності й обґрунтованості обмеження конституційних прав і свобод людини. З її погляду, вона включає 2 елементи (напрямки) діяльності слідчого судді: (1) охорону прав і свобод людини шляхом превенції, тобто недопущення їх протиправного та необґрунтованого обмеження; (2) захист прав і свобод людини, тобто їх відновлення у випадку порушення [2, с. 60-61]. Точка зору про здійснення слідчим суддею кримінально-процесуальної функції забезпеченні законності та обґрунтованості обмеження конституційних прав і свобод людини на досудовому провадженні у кримінальній справі обґрунтовується і іншими вченими [3; 4, с. 313].

Сиза Н. П., аналізуючи новий КПК 2012 р., поділяє повноваження слідчого судді на п'ять груп, залежно від змісту і характеру питань, вирішення яких віднесено законом до компетенції слідчого судді: 1) вирішення питань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 2) вирішення питань про проведення слідчих (розшукових) дій; 3) вирішення питань про проведення негласних слідчих (розшукових) дій; 4) розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування; 5) вирішення інших процесуальних питань, що потребують неупередженого розгляду [5]. Враховуючи загальне визначення кримінально-процесуальних функцій як основоположних підсистемних видів (частин компонентів, напрямків) кримінально-процесуальної діяльності, вчена стверджує, що забезпечення законності та обґрунтованості обмеження конституційних прав і свобод людини на досудовому провадженні по кримінальній справі охоплюється поняттям функції судового контролю у кримінальному процесі [5].

Грошевий Ю. М. та Туманянц А. Р. дають наступну класифікацію повноважень слідчого судді за їх процесуальною спрямованістю: повноваження при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування; повноваження при проведенні процесуальних дій, що обмежують конституційні права людини; повноваження при розгляді скарг на рішення, дії або бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування; інші процесуальні повноваження слідчого судді, спрямовані на забезпечення процесуальних прав суб'єктів кримінального провадження [6, с. 116-117].

Для чіткого визначення та обґрунтування монофункціональності або поліфункціональності спрямованості діяльності слідчого судді слід насамперед класифікувати його повноваження за предметним критерієм.

Досліджуючи повноваження слідчого судді у кримінальному провадженні за КПК України 2012 р., їх можна класифікувати за предметним критерієм на наступні групи: 1) дозвільні повноваження (пов'язані із вирішенням питань про проведення слідчих (розшукових) дій, які обмежують конституційні права особи (ст. 166, ч. 2 ст. 234, ч. 2 ст. 237, ч. 5 ст. 240 КПК та ін.); 2) повноваження із забезпечення законності та обґрунтованості застосування заходів кримінально-процесуального примусу; 3) повноваження із здійснення судового контролю (у вузькому значенні); 4) повноваження із забезпечення доказів у кримінальному провадженні; 5) повноваження, пов'язані із міжнародним співробітництвом; 6) допоміжні повноваження.

Як видно, у окрему групу виділено повноваження із здійснення судового контролю (у вузькому значенні, порівняно із п. 18 ст. 3 КПК), який у цьому аспекті можливо визначити як здійснювану у встановленому кримінальним процесуальним законом порядку діяльність слідчого судді з розгляду та вирішення скарг на дії, бездіяльність, рішення слідчого, прокурора, а також перевірка слідчим суддею законності рішення про провадження процесуальної дії. Ці повноваження включають у себе: вирішення скарг учасників кримінального провадження (ст.ст. 303-307 КПК); перевірку підстав для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді (ч. 3 ст. 233); перевірку підстав для проведення негласної слідчої (розшукової) дії у виняткових невідкладних випадках (ч. 2, 3 ст. 250).

Що стосується повноважень із забезпечення доказів («депонування доказів», за висловленням В. Точилівського щодо ст. 225 КПК [7]), то вони пов'язані із наданням слідчому судді повноважень самостійно збирати фактичні дані (і вони можуть бути використані як докази у судовому провадженні) та забезпечувати проведення деяких слідчих дій за клопотанням сторони захисту для забезпечення реалізації принципу змагальності. Крім того, спрямованість цих повноважень саме на забезпечення доказів указує те, що фактичні дані, що отримані слідчим суддею при допиті, є доказами і можуть бути використані при обґрунтуванні вироку (при ухваленні судового рішення за результатами судового розгляду кримінального провадження суд може не врахувати докази, отримані в порядку ст. 225 КПК, лише навівши мотиви такого рішення – ч. 3 ст. 225 КПК; суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання або отриманих у порядку, передбаченому статтею 225 КПК – ч. 4 ст. 95 КПК). Це, безумовно, стосується тільки проведення слідчим суддею допитів. Таким чином, до повноважень слідчого судді із забезпечення доказів слід віднести: допит свідка, потерпілого під час судового розслідування в судовому засіданні (ст. 225 КПК); залучення експерта за клопотанням сторони захисту (ст. 244); вирішення питання про використання інформації про ознаки кримінального правопорушення, отриманої в результаті проведення негласної слідчої (розшукової) дії, в іншому кримінальному провадженні (ст. 257).

Таким чином, у цілому слід погодитися із тим, що слідчий суддя має значно більше повноважень, ніж здійснення судового контролю [1, с. 314].

Дійсно, з усієї діяльності слідчого судді контролем (з певними зауваженнями) можна назвати лише розгляд скарг на дії, бездіяльність, рішення слідчого, прокурора та перевірку підстав для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді (ч. 3 ст. 233); перевірку підстав для проведення негласної слід-

чої (розшукової) дії виняткових невідкладних випадках (ч. 2, 3 ст. 250). Ні дозвільні повноваження, ні забезпечення законності та обґрунтованості застосування заходів кримінально-процесуального примусу ознак контролю (у його загальноправовому розумінні) не мають.

У літературі слушно відзначається, що докладний аналіз діяльності суду в стадії досудового слідства свідчить, що суд здійснює не лише та не стільки охорону і захист конституційних прав осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а реалізує окрему (самостійну) функцію контролю. Остання полягає у перевірці за скаргами учасників процесу процесуальних дій та рішень осіб, які здійснюють провадження у справі [8, с. 65; 9, с. 154].

Слід підтримати точку зору про різну правову природу напрямів діяльності суду (за КПК 1960 р.) та слідчого судді у досудовому провадженні. Судова діяльність у досудовому провадженні є певною, неоднорідною за своєю правовою природою діяльністю, яка знаходить свій прояв у декількох напрямках, які є кримінально-процесуальними функціями слідчого судді, а саме: функції забезпечення законності та обґрунтованості обмеження прав та законних свобод учасників кримінального провадження та інших осіб (проявляється у дозвільних повноваженнях та повноваженнях із забезпечення законності та обґрунтованості застосування заходів кримінально-процесуального примусу); судовому контролю (що проявляється у повноваженнях із вирішення скарг учасників кримінального провадження (ст.ст. 303-307 КПК); перевірці підстав для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді (ч. 3 ст. 233); перевірці підстав для проведення негласної слідчої (розшукової) дії виняткових невідкладних випадках (ч. 2, 3 ст. 250)); функції проведення слідчих дій з метою забезпечення доказів.

Виділення окремо функцій забезпечення законності та обґрунтованості обмеження прав та законних свобод учасників кримінального провадження та інших осіб та функції судового контролю обґрунтовано різною правовою природою повноважень слідчого судді. Так, за клопотаннями слідчого прокурора слідчий суддя може дати дозвіл на провадження певної процесуальної дії, провадити яку будуть саме слідчий, прокурор, співробітник оперативного підрозділу. Цю діяльність не можна назвати контролем, оскільки на етапі розгляду та вирішення клопотання ще не існує тієї діяльності, яку можна контролювати, а контроль, як уявляється, може бути лише наступним, що впливає з ознаки зовнішності контролю. Це стосується і повноважень із забезпечення законності та обґрунтованості застосування заходів кримінально-процесуального примусу, які також мають попередній характер. Таким чином, ознака попереднього або наступного характеру діяльності слідчого судді дозволяє, по-перше, стверджувати про реалізацію слідчим суддею окремої функції забезпечення законності та обґрунтованості обмеження прав та свобод учасників кримінального провадження та інших осіб (що проявляється у дозвільних повноваженнях та повноваженнях із забезпечення законності та обґрунтованості застосування заходів кримінально-процесуального примусу), і відмежувати її від функції судового контролю, оскільки відповідні судово-контрольні повноваження завжди мають наступний характер і пов'язані із оцінкою дій, бездіяльності та рішень, що вже були здійснені.

Окремо слід зупинитися на функції проведення слідчих дій з метою забезпечення доказів. Повноваження слідчого судді за ст. 225 КПК 2012 р. Сизою Н. П. допит

свідка чи потерпілого в судовому засіданні, за клопотанням сторони кримінального провадження (ст. 225), та доручення проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам за клопотанням сторони захисту (ч. 3 ст. 243, ст. 244) віднесено до повноважень вирішення питань про проведення слідчих (розшукових) дій [5]. Р. Єзерський вирішення питань про визнання отриманих фактичних даних допустимими доказами відносить до інших повноважень слідчого судді [4, с. 313].

Однак, як уявляється, можливо виділення повноважень із забезпечення доказів у окрему кримінально-процесуальну функцію слідчого судді. Цей напрямок діяльності слідчого судді має специфічний предмет – забезпечення допустимості доказів із метою їх використання у судовому провадженні. Як указувалося вище, цей напрямок діяльності пов'язаний із наданням слідчому судді повноважень самостійно збирати фактичні дані (і вони можуть бути використані як докази у судовому провадженні) та забезпечувати проведення деяких слідчих дій за клопотанням сторони захисту для забезпечення реалізації принципу змагальності. Сутність повноважень слідчого судді із забезпечення доказів полягає у тому, що слідчий суддя особисто проводить слідчу дію або визнає необхідним її проведення для забезпечення отримання доказів, які не можуть бути отримані сторонами чи стороною, або їх отримання утруднено. При цьому протоколи допитів, проведених слідчим суддею, є судовими доказами і використовуються у судовому розгляді, у тому числі при обґрунтуванні судового рішення. Подібні повноваження у судді в досудовому провадженні існують і у інших країнах, наприклад, у Німеччині.

Складно погодитись із віднесенням цих повноважень до повноважень вирішення питань про проведення слідчих (розшукових) дій [5], оскільки метою їх є не перевірка законності і обґрунтованості потенційних обмежень прав і свобод, як це має місце розгляді та вирішенні клопотань про обшук житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст. 234); огляд житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст. 237); слідчий експеримент, що проводиться в житлі чи іншому володінні особи (ч. 5 ст. 240). Метою цих двох процесуальних дій – допиту свідка, потерпілого у порядку ст. 225 та залучення експерта – є не охорона прав і свобод учасників кримінального провадження, а забезпечення можливості подання до суду допустимих доказів, подання яких у майбутньому буде утруднено або унеможливлено. Саме тому слід указати на самостійний характер цих повноважень та на можливість виділення окремої кримінально-процесуальної функції – проведення слідчих дій з метою забезпечення доказів, яка за своєю векторністю відрізняється і від функції судового контролю, і від функції забезпечення законності та обґрунтованості обмеження прав та законних свобод учасників кримінального провадження та інших осіб.

Висновки. Таким чином, можна виділити три кримінально-процесуальні функції слідчого судді: функція забезпечення законності та обґрунтованості обмеження прав та законних свобод учасників кримінального провадження та інших осіб; судовий контроль; функція проведення слідчих дій з метою забезпечення доказів.

Список літератури:

1. Ковальова Н. В. Слідчий суддя, як представник судової влади під час досудового провадження / Н. В. Ковальова // Актуальні проблеми застосування нового кримінального процесуального законодавства України та тенденції розвитку криміналістики на сучасному етапі : матеріали Всеукр. наук.-практ.

конф. (Харків, 5 жовт. 2012 р.) / МВС України ; Харк. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінологічна асоціація України. – Х. : ХНУВС, 2012. – 668 с. – (Препринт / МВС України ; Харк. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінологічна асоціація України ; 2012). – С. 311-314.

2. Скрипіна Ю. В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Юлія Валеріївна Скрипіна. – Х., 2008. – 219 с.

3. Ткачук О. С. Повноваження слідчого судді у кримінальному процесі України / О. С. Ткачук. – Режим доступу. – [Електронний ресурс] : <http://www.dduvs.dp.ua/assets/files/news3/KPK/material.doc>.

4. Єзерський Р. Роль слідчого судді згідно Кримінально-процесуального кодексу України / Р. Єзерський // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XIX звітної науково-практичної конференції, 7-8 лютого 2013 р. – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2013. – С. 312-314.

5. Сиза Н. П. Повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю у кримінальному процесі України / Н. П. Сиза. – Режим доступу. – [Електронний ресурс] : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12snpkpu.pdf>.

6. Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – 824 с.

7. Точилковский В. Новый УПК Украины – гибрид процессуальных моделей / В. Точилковский. – Режим доступа. – [Электронный ресурс] : http://interjustice.blogspot.com/2013/02/blog-post_23.html.

8. Філін Д. Функції суду в досудових стадіях кримінального процесу / Д. Філін // Право України. – 2005. – № 1. – С. 63-65.

9. Шило О. Г. Завдання й функції суду в кримінальному судочинстві України / О. Г. Шило // Проблеми законності. – 2008. – Вип. 94. – С. 148-157.

Гловюк І. В. Функціональна направленість діяльності слідчого судді / І. В. Гловюк // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия : Юридические науки. – 2013. – Т. 26 (65). № 2-1. – Ч. 2. – С. 303-309.

Статья посвящена теоретическим и практическим проблемам определения функциональной направленности деятельности следственного судьи. Выделены три уголовно-процессуальные функции следственного судьи: функция обеспечения законности и обоснованности ограничения прав и свобод участников уголовного производства и иных лиц; судебный контроль; функция проведения следственных действий с целью обеспечения доказательств.

Ключевые слова: следственный судья, полномочия, уголовно-процессуальная функция, судебный контроль, обеспечение доказательств.

THE FUNCTIONAL FOCUS OF THE INVESTIGATING JUDGE ACTIVITY

Glovyuk I. V.

National University «Odesa Law Academy», Odesa, Ukraine

This article deals with theoretical and practical problems of determining of investigating judge's function. It is defined that investigating judge's authority is only beyond the judicial control, and functional features of judge's activities, including his/her existing authorities, is not monofunctional.

The investigating judge's authorities in criminal proceedings according to the Criminal Procedural Code of Ukraine (2012) can be classified by objective criteria into the following groups: 1) permitting authority (related to solving of questions on investigative actions that restrict the person's constitutional rights, and 2) authority of legality ensuring and validity of criminal procedural coercion applying, and 3) authority of judicial control execution (in the narrow sense), and 4) authority of evidences providing in criminal proceedings, and 5) authority related to international cooperation, and 6) auxiliary authority.

It is supported and justified additionally the view of the different areas of legal nature of an investigating judge in pre-trial proceedings. Judicial activities in pre-trial proceedings are certain, miscellaneous in its legal nature; an activity that is manifested in several areas, which are functions of criminal proceedings of the investigating judge.

Authorities of evidences securing in a separate criminal procedural function of the investigating judge are pointed out, whereas this kind of activity of the investigating judge has a specific subject – ensuring of the

admissibility of evidences to be used in the proceedings. The essence of the investigating judge 's authorities of the evidences is that the investigating judge personally conducts the investigative actions or admits it necessary to carry out it for ensuring that the evidences can not be obtained by the parties or a party or it is difficult to get them. Herewith the interrogations conducted by the investigative judge are judicial evidences and used in the trial, including the rationale for judgment.

Three features of criminal procedural functions of investigating judge are distinguished: a function of legality providing and validity of restriction of rights and freedoms of criminal procedural parties and other persons; a court control; a function of investigation aimed at evidences providings.

Key words: investigating judge, authority, criminal procedural function, court control, providing of evidences.

Spysok literatury:

1. Koval'ova N. V. Slidchij suddja, jak predstavnyk sudovoi' vlady pid chas dosudovogo provadzhenja / N. V. Koval'ova // Aktual'ni problemy zastosuvannja novogo kryminal'nogo procesual'nogo zakonodavstva Ukrainy ta tendencii' rozvytku kryminalistyky na suchasnomu etapi : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Harkiv, 5 zhovt. 2012 r.) / MVS Ukrainy ; Hark. nac. un-t vnutr. sprav ; Kryminologichna asociacija Ukrainy. – H. : HNUVS, 2012. – 668 s. – (Preprynt / MVS Ukrainy ; Hark. nac. un-t vnutr. sprav ; Kryminologichna asociacija Ukrainy ; 2012). – S. 311-314.

2. Skrypina Ju. V. Slidchij suddja v systemi kryminal'no-procesual'noi' dijalnosti (porivnjal'nopravove doslidzhennja) : dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. juryd. nauk : spec. 12.00.09 «Kryminal'nyj proces ta kryminalistyka; sudova ekspertyza» / Julija Valerii'vna Skrypina. – H., 2008. – 219 s.

3. Tkachuk O. S. Povnovazhennja slidchogo suddi u kryminal'nomu procesi Ukrainy / O. S. Tkachuk. – Rezhym dostupu. – [Elektronnyj resurs] : <http://www.dduvs.dp.ua/assets/files/news3/KPK/material.doc>.

4. Jezers'kyj R. Rol' slidchogo suddi zgidno Kryminal'no-procesual'nogo kodeksu Ukrainy / R. Jezers'kyj // Problemy derzhavotvorenja i zahystu prav ljudyny v Ukraini : materialy HIX zvitnoi' naukovo-praktychnoi' konferencii', 7-8 ljutogo 2013 r. – L'viv : Jurydychnyj fakul'tet L'vivs'kogo nacional'nogo universytetu imeni Ivana Franka, 2013. – S. 312-314.

5. Syza N. P. Povnovazhennja slidchogo suddi shhodo zdijsnennja sudovogo kontrolju u kryminal'nomu procesi Ukrainy / N. P. Syza. – Rezhym dostupu. – [Elektronnyj resurs] : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12snpkpu.pdf>.

6. Kryminal'nyj proces : pidruchnyk / [Ju. M. Groshevyj, V. Ja. Tacij, A. R. Tumanjanc ta in.] ; za red. V. Ja. Tacija, Ju. M. Groshevogo, O. V. Kaplinoi', O. G. Shylo. – H. : Pravo, 2013. – 824 s.

7. Tochilovskij V. Novyj UPK Ukrainy – gibrid processual'nyh modelej / V. Tochilovskij. – Rezhim dostupa. – [Elektronnyj resurs] : http://interjustice.blogspot.com/2013/02/blog-post_23.html.

8. Filin D. Funkcii' sudu v dosudovyh stadijah kryminal'nogo procesu / D. Filin // Pravo Ukrainy. – 2005. – № 1. – S. 63-65.

9. Shylo O. G. Zavdannja j funkcii' sudu v kryminal'nomu sudochynstvi Ukrainy / O. G. Shylo // Problemy zakonnosti. – 2008. – Vyp. 94. – S. 148-157.